

Wpływ zjawiska prania pieniędzy na współczesną działalność podmiotów sektora finansowego

Streszczenie: Jednym z ważniejszych problemów w sektorze finansowym we współczesnym świecie jest pranie pieniędzy. Instytucje finansowe muszą wdrożyć liczne regulacje i funkcje kontrolne, aby sprostać rosnącym wymaganiom organów regulacyjnych. Grzywny i rosnąca kontrola mają na celu przede wszystkim zapobieganie ryzyku dotyczącemu nielegalnych działań, które mogą być związane ze źródłami funduszy lub planowanym wykorzystaniem środków (takich jak terroryzm). Istnieje wiele instytucji finansowych, które w ostatnich latach zostały zidentyfikowane jako pozbawione właściwego rozpoznawania klienta. W rezultacie organy regulacyjne ukarały największe banki wysokimi grzywnami i wymagały od nich poprawy metod identyfikacji.

Wstęp

Przeciwdziałanie praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu od wielu już lat jest jednym z priorytetowych obszarów zainteresowania nie tylko instytucji finansowych, lecz także organów nadzoru czy samych państw – rządów. Osobom niezwiązanym z sektorem finansowym bezpośrednio może się wydawać, że problem prania pieniędzy nie dotyczy państw Unii Europejskiej, lecz co najwyżej „krajów rozwijających się”. Niedawne informacje dotyczące instytucji finansowych z Łotwy, Estonii czy nawet klubów piłkarskich z Portugalii niezbiecie pokazują, że zjawisko to nie uwzględnia granic.

W Polsce każdego roku Generalny Inspektor Informacji Finansowej przekazuje do prokuratury kilkaset zawiadomień o podejrzeniu popełnienia przestępstwa prania pieniędzy. Z każdym rokiem ilość zawiadomień zwiększa się, co nie oznacza, iż wzrasta wykrywalność, lecz – że rośnie liczba przestępstw związanych z praniem pieniędzy. Przykład Polski ilustruje skalę zjawiska. Tylko w ciągu 2016 roku zgłoszone do prokuratury zawiadomienia o możliwości popełnienia przestępstwa związanego z praniem pieniędzy sięgnęły wartości 18 mld złotych¹.

¹ Raport NIK: *System przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu*, Warszawa 2016.

Instytucje nadzoru oraz państwa starają się od wielu lat wprowadzać przepisy, które uszczelniały system finansowy, uchronią go przed zjawiskiem prania pieniędzy oraz wesprą w dziedzinie walki z finansowaniem terroryzmu.

Początki i rozwój zjawiska prania pieniędzy

Warto wyjaśnić, skąd w ogóle pochodzi pranie pieniędzy i czego właściwie dotyczy. Sam termin pojawił się stosunkowo niedawno, wywodzi się bezpośrednio z anglosaskiego zwrotu *money laundering*². W literaturze istnieje kilka wersji mówiących o jego genezie³. Wyrażenie to zrodziło się z potrzeby nazwania procesu legalizacji dochodów pochodzących z nielegalnej działalności. 18 poprawka do Konstytucji Stanów Zjednoczonych wprowadzając prohibicję, wymusiła na zorganizowanych grupach przestępczych, które swoje zyski osiągały z nielegalnej sprzedaży, transportu i samej produkcji alkoholu oraz innych nielegalnych działań, znalezienie sposobu umożliwiającego ukrycie rzeczywistego pochodzenia funduszy i sprawienie, aby „brudne” pieniądze wyglądały na legalne⁴. W związku z powyższym można uznać, iż pierwszym krajem, który zdecydował się na wprowadzenie regulacji w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy, były Stany Zjednoczone.

Pranie pieniędzy w wymiarze międzynarodowym upowszechniło się natomiast w latach 20. i 30. XX wieku. Założeniem wprowadzonego w 1934 roku art. 47 Swiss Banking Act było ustanowienie i uregulowanie pojęcia tajemnicy bankowej do Szwajcarskiego Prawa Bankowego⁵. Dotyczyło to pierwotnie zabezpieczenia majątków należących do Żydów i Niemców, którzy chcieli je ukryć przed nazistowskimi przedstawicielami Niemiec. Spowodowało to jednak napływ również funduszy pochodzących z nielegalnych źródeł. Właśnie w takich warunkach zjawisko prania pieniędzy umiędzynarodowił Mayer Lansky a właściwie Majer Suchowoliański. Wykorzystał on szwajcarskie konta bankowe do udoskonalenia wyrafinowanych metod prania pieniędzy pochodzących z działalności przestępczej poprzez zastosowanie koncepcji pożyczki zwrotnej – *loan back concept*, która polegała na tym, iż współpracujące z nim banki, udzielały fikcyjnej pożyczki, która następnie była spłacana środkami pochodzącymi z nielegalnej działalności. Lansky wykorzystywał również pojawiające się między jurysdykcjami

² Por. K. Buczkowski, M. Wojtaszek, *Pranie pieniędzy*, Warszawa 2001, s.11.

³ Por. B. Bieniek, *Pranie pieniędzy w prawie międzynarodowym, europejskim oraz polskim*, Warszawa 2010, s. 22.

⁴ Por. M. Hryniewicka, *Pranie brudnych pieniędzy jako przykład przestępstwa gospodarczego*, RPEiS 2014, s. 318.

⁵ Por. W. Wąsowski, K. Wąsowski, *Pranie brudnych pieniędzy. Poradnik dla bankowców*, Warszawa 2001, s. 9-10.

luki w prawie. Do dziś *de facto* nie wykryto ani nie wyjaśniono wszystkich technik, które były stosowane przez Mayera Lansky'ego do wprowadzania nielegalnych pieniędzy do obiegu⁶.

Proceder prania pieniędzy został spenalizowany w Stanach Zjednoczonych dopiero w 1986 roku w wyniku wprowadzenia ustawy The Money Laundering Control Act. Natomiast obowiązujący wcześniej, tj. od 1970 roku, The Bank Secrecy Act po raz pierwszy nałożył na instytucje finansowe obowiązek raportowania transakcji powyżej 10.000 dolarów amerykańskich⁷. Obecnie obowiązującym w Stanach Zjednoczonych aktem prawnym regulującym kwestię prania pieniędzy jest uchwalony w 2001 roku po atakach terrorystycznych przeprowadzonych w Nowym Yorku – USA Patriot Act. Wszystkie wymienione akty prawne oraz aktualnie obowiązujące przepisy zarówno europejskie, jak i krajowe, wymagają zgłaszania podejrzanych działań i transakcji, ustanowienia programów przeciwdziałania praniu pieniędzy, weryfikacji tożsamości klientów i kontrahentów oraz stosowania należytej staranności wobec niektórych podmiotów zagranicznych⁸.

Rola banków jako głównego podmiotu sektora finansowego

Współcześnie największą rolę w utrzymaniu, ochronie systemu finansowego odgrywają banki. Jednocześnie to również one są najbardziej narażone na wykorzystywanie w procederze prania pieniędzy. Trudno jest oszacować, jakie rzeczywiście zyski czerpią banki z umożliwiania przeprowadzania nielegalnych transakcji. Jednakże eskalacja prania pieniędzy doprowadziła do zwiększenia świadomości potencjalnych skutków tej działalności. Przepisy wprowadzone przez dwie ostatnie Dyrektywy UE dotyczące tego zagadnienia zwiększyły częstotliwość, z jaką podmioty sektora finansowego muszą przeprowadzać procedurę Know Your Customer („KYC”). Do tego Banki chcąc sprostać postawionym wymaganiom starają się inwestować w automatyzację, rozwój swoich działów compliance oraz KYC. Banki, oprócz raportowania transakcji powyżej określonych poziomów, muszą także posiadać informacje o tym, kim są ich klienci i skąd pochodzą środki pieniężne. Mają także obowiązek raportować wszelkie podejrzane działania i transakcje. W tym aspekcie badanie firmy PwC's Financial Services Global Economic Crime Survey wykazało, że 55% respondentów uznało,

⁶ Por. A. Ochnio, *Tajemnica bankowa w prawie szwajcarskim*, „Państwo i Prawo” 2010, nr 12, s. 45-48.

⁷ Por. P. Chodnicka, *Pranie pieniędzy. Regulacje i ryzyko sektora bankowego*, Warszawa 2015, s. 77-78.

⁸ U.S. Commodity Futures Trading Commission, *Anti-Money Laundering*, <http://www.cftc.gov/IndustryOversight/AniMoneyLaundering/index.htm>, (data dostępu 23.02.2019 r.).

iż wydatki na rzecz przeciwdziałania praniu pieniędzy wzrosną w ciągu najbliższych 24 miesięcy⁹. Również sondaż przeprowadzony przez firmę Thompson Reuters wykazał, że 47% brytyjskich instytucji finansowych podjęło działania w celu spełnienia stawianych im wymagań z zakresu AML. Jednak, jak wykazały badania przeprowadzone przez Consult Hyperion, samo przestrzeganie zaleceń Financial Action Task Force („FATF”), które ma na celu zwalczanie prania pieniędzy i przeciwdziałanie zagrożeniom w międzynarodowym systemie finansowym, szacunkowo kosztuje średnio 60 milionów dolarów rocznie.

Największe światowe banki, aby sprostać stawianym nowym wymaganiom, korzystają z pomocy specjalistycznych firm (np. międzynarodowej *wielkiej czwórki* – Deloitte, PwC, KPMG, E&Y), które zajmują się również przeciwdziałaniem procederowi prania pieniędzy i finansowania terroryzmu. Firmy świadczące takie usługi rozwijają się współcześnie z olbrzymią szybkością z powodu konieczności ograniczenia ryzyka. Ilość projektów, jakimi zajmują się tego typu firmy, i wdrażanych nowoczesnych technologii i rozwiązań pokazuje, jak istotne jest dla banków wypełnienie standardów, które są nałożone przez regulacje zarówno międzynarodowe, europejskie, jak i krajowe.

Odpowiedzialność międzynarodowa oraz kary nakładane na banki

W wyniku wzmożonych kontroli w ostatnich latach na instytucje finansowe nałożono olbrzymie kary za niedopełnianie obowiązków wynikających z aktów prawnych dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy. Międzynarodowe banki są doskonałym przykładem, jak w praktyce są egzekwowane przepisy dotyczące przeciwdziałania praniu pieniędzy. HSBC – jeden z największych angielskich banków – zgodził się zapłacić prawie dwa miliardy dolarów rządowi Stanów Zjednoczonych za wykorzystywanie ich systemów bankowych w procesie prania pieniędzy pochodzących z handlu narkotykami oraz za obsługę transakcji klientów z krajów sankcjonowanych: Sudanu, Kuby, Iranu, Libii oraz Birmy¹⁰. Banque Nationale de Paris (BNP), największy francuski bank, za udział w dokonanych w latach 2002 – 2012 zakazanych przez *International Emergency Economic Powers Act* transakcjach, w których jedną ze stron były Iran, Kuba oraz Sudan, musiał zapłacić ponad 9 miliardów dolarów kary¹¹.

Co jakiś czas w mediach można trafić na kolejne informacje dotyczące nakładanych na światowe banki kar. We wrześniu 2018 roku Reuters przekazał informacje, że na największy holenderski bank ING została nałożona kara blisko

⁹ Por. Mitek, *Numbers speak for themselves: the true cost of AML and KYC compliance for banks and payments firms*, <https://www.miteksystems.com/blog/numbers-speak-themselves-true-cost-aml-and-kyc-compliance-banks-and-payments-firms>, 20.11.2017.

¹⁰ HSBC pays record \$1.9 bn fine to settle US money-laundering accusations, „The Guardian”, 11.12.2012.

¹¹ BNP's \$8.97 Billion U.S Fine Sets Bar for European Banks, „Bloomberg”, 01.07.2014.

900 milionów dolarów¹². Prokuratorzy wykazali, iż ING od lat nie dopełniał obowiązku przeciwdziałania przestępstwom finansowym oraz finansowaniu terroryzmu poprzez strukturalne, niewłaściwe sprawdzanie rzeczywistych właścicieli rachunków klientów oraz niezgłaszanie podejrzanych transakcji, których pośrednikiem był właśnie bank ING. Nie była to już pierwsza kara dla ING poprzednia została nałożona w roku 2012. Wówczas bank zgodził się zapłacić blisko 619 milionów dolarów za pośrednictwo w transakcjach z krajami wysokiego ryzyka. Wartość akcji ING po nałożonej karze w 2018 roku spadła w ciągu kilku dni o 2,2%¹³.

Mimo nakładanych kar, prowadzonych kontroli, wdrażania przez same banki nowych procedur uszczelniania ich systemów pod kątem audytów, nawet takie banki jak Deutsche Bank cały czas są narażone na wykorzystywanie ich jako narzędzi do prania pieniędzy, a przez to również do finansowania terroryzmu. Do głównej siedziby tego największego niemieckiego banku we Frankfurcie oraz pozostałych biur banku w dniu 29 listopada 2018 roku wkroczyli prokuratorzy i policjanci z powodu podejrzenia o pranie pieniędzy przez bank. Niemieckie służby stwierdziły, iż dwóch wysoko postawionych pracowników działu compliance pomagało klientom prać pieniądze pochodzące z nielegalnej działalności. Już chwilę po pojawieniu się pierwszych informacji o wejściu do głównej siedziby Deutsche Banku organów ścigania jego akcje spadły o ponad 3%¹⁴. Samo dochodzenie i śledztwo było prowadzone od momentu upublicznienia informacji zawartych w *Panama Papers* w 2016 roku – afera dotyczyła wycieku poufnych informacji z firmy prawniczej Mossack Fonseca. Wcześniej również na podstawie informacji, które ujrzały światło dzienne i były zawarte w ujawnionych dokumentach, szwedzki bank Nordea oraz niemiecki Handelsbanken zostały ukarane wielkimi grzywnami.

Również obecnie banki są finansowo karane za naruszanie przepisów dotyczących prania pieniędzy. Przykładem może być chociażby Standard Chartered Bank („SCB”), który w 2019 roku zgodził się zapłacić ponad 1,1 miliarda dolarów na rzecz Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii. Kontrolerzy zarzucili bankowi, iż przez lata pośredniczył w transakcjach z krajami wysokiego ryzyka. SCB był już wcześniej karany. W 2012 roku musiał zapłacić ponad 330 milionów dolarów za nieprzestrzeganie sankcji nałożonych przez Stany Zjednoczone na Iran. Postępowanie, które doprowadziło do zapłacenia grzywny w 2019 roku przez SCB, dotyczyło lat 2009-2014¹⁵.

¹² Por. T. Sterling, B. Meijer, *Dutch Bank ING fined \$900 million for failing to spot money laundering*, “Reuters” 4.09.2018.

¹³ Por. T. Sterling, B. Meijer, *Dutch Bank*, “Reuters”, 04.09.2018.

¹⁴ BBC News, *Deutsche Bank Headquarters raided over money laundering*, 29.11.2018.

¹⁵ Por. E. Flitter, *Standard Chartered Fined \$1.1 Billion for Violating Sanctions and Anti-Money Laundering Laws*, New York Times, 9.04.2019.

Wykazane kary oraz okresy, za jakie zostały nałożone, sugerują że organy ścigania, mimo że w przypadku prania pieniędzy pracują powoli, to robią to bardzo dokładnie i tylko od czasu i użytych środków zależy, kiedy zostaną ujawnione kolejne nadużycia.

Podsumowanie

Jak zostało już wyjaśnione, wszystkie regulowane instytucje finansowe, w tym nade wszystko banki, mają obowiązek wprowadzenia i posiadania odpowiednich polityk oraz procedur dla zachowania należytej staranności w celu promowania wysokich standardów etycznych i zawodowych w sektorze bankowym. Te wszystkie elementy mają służyć temu, by nie wykorzystywano celowo, świadomie bądź nieumyślnie podmiotów sektora finansowego do wprowadzania pieniędzy pochodzących z nielegalnych źródeł do międzynarodowego systemu¹⁶. Mimo wprowadzania zarówno na poziomie krajowym (np. w Polsce *Ustawą o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy* z 2018 roku) czy międzynarodowym przepisów i regulacji mających za zadanie ograniczenie prania pieniędzy, wiele medialnych informacji wskazuje na występowanie afer finansowych. Ponadto wielomiliardowe kary dla instytucji finansowych sugerują, iż podmioty sektora finansowego współcześnie stają w obliczu coraz większych kontroli regulacyjnych, będących konsekwencją naruszeń przepisów o tajemnicy bankowej oraz przeciwdziałaniu praniu pieniędzy.

Literatura

- Bazyłejskie podstawowe zasady, Core Principles for effective banking supervision*, 2012.
Bieniek B., *Pranie Pieniądzy w prawie międzynarodowym, europejskim oraz polskim*, Warszawa 2010.
BNP's \$8.97 Billion U.S. Fine Sets Bar for European Banks, "Bloomberg", 01.07.2014.
Buczkowski K., Wojtaszek M., *Pranie pieniędzy*, Warszawa 2001.
Chodnicka P., *Pranie pieniędzy. Regulacje i ryzyko sektora bankowego*, Warszawa 2015.
Deutsche Bank Headquarters raided over money laundering, "BBC News", 29.11.2018.
Flitter E., *Standard Chartered Fined \$1.1 Billion for Violating Sanctions and Anti-Money Laundering Laws*, New York Times, 9.04.2019.
Hryniewicka M., *Pranie brudnych pieniędzy jako przykład przestępstwa gospodarczego*, „RPEiS” 2014.
HSBC pays record \$1.9 bn fine to settle US money-laundering accusations, "The Guardian", 11.12.2012.

¹⁶ Por. *Bazyłejskie podstawowe zasady, Core Principles for effective banking supervision*, 2012.

- Numbers speak for themselves: the true cost of AML and KYC compliance for banks and payments firms*, "Mitek", <https://www.miteksystems.com/blog/numbers-speak-themselves-true-cost-aml-and-kyc-compliance-banks-and-payments-firms>, 20.11.2017.
- Ochnio A., *Tajemnica bankowa w prawie szwajcarskim*, „Państwo i Prawo” 2010, nr 12.
- Raport NIK: *System przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu*, Warszawa 2016.
- Sterling T., Meijer B., *Dutch Bank ING fined \$900 million for failing to spot money laundering*, "Reuters", 4.09.2018.
- U.S. Commodity Futures Trading Commission*, <http://www.cftc.gov/IndustryOversight/AniMoneyLaundering/index.htm>, (data dostępu 23.02.2019 r.).
- Wąsowski W., Wąsowski K., *Pranie brudnych pieniędzy. Poradnik dla bankowców*, Warszawa 2001.

Money laundering influence on the operations of financial institutions in the modern times

Summary: One of the most important problems in the financial sector in the modern world is money laundering. Financial institutions need to implement numerous regulations and control functions to meet the growing requirements of regulators. Fines and growing controls main aim is to prevent the risks related to illegal actions – which may be connected to sources of funds or the planned utilization of funds (such as terrorism). There are number of financial institutions which in recent years have been identified as lacking proper customer identification. As a result regulators have fined the biggest Banks with significant fines, and required them to enhance their identification practices.

Keywords: money laundering, AML, banks, know your customer, KYC